

Kaders voor vissen

Europese Kaderrichtlijn
Water fit voor de toekomst

Diederik van der Molen: "Het formaat en de conditie van vissen is beter dan ooit."

In oktober dit jaar wordt de evaluatie van de KRW, de Europese Kaderrichtlijn Water, afgerond. In de vorm van een fitness check dient duidelijk te worden hoe het er met de uitvoering van deze richtlijn voor staat. Aangezien de KRW voor vis en visstand van groot belang is, sprak Visionair met Diederik van der Molen, projectleider Kaderichtlijn Water bij het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

TEKST

Marco Kraal

FOTOGRAFIE

Sander Boer, Janny Bosman, Jelger Herder,
Wicht Nieuman en Sander van der Werf

Een interview over vis, water en beleid kun je bijna niet beter doen dan vissend vanuit een boot op de Lek. Een rivier die onder het stroomgebied van de Rijn valt en waar - als onderdeel van de KRW - diverse maatregelen zijn genomen om zowel de chemische als de ecologische kwaliteit van deze rivier te verbeteren. Maatregelen die effect hebben want de kwaliteit van het water én de inrichting van de oevers van de Lek is, net als die van de andere rivieren, sterk verbeterd. Dat kun je goed zien aan het verbeterde doorzicht, de toegenomen groei van waterplanten in de rustiger stromende delen van de rivier en de prachtige uiterwaarden. Vissen spelen in de KRW een belangrijke rol als indicator van een ecologisch gezond water. Voor de diverse watertypen zijn daarom speciale maatregelen, de schaal van dood water tot een natuurlijke referentie, voor vissen opgesteld. De maatregelen die nodig zijn om aan een goede visstand en alle andere doelen te voldoen, dienen uiterlijk in 2027 uitgevoerd te zijn.

Ruim baan voor vissen

Een van de speerpunten van de KRW is het vrij maken van migratieroutes voor vis. Concreet beleidsdoel daarbij is het weer vispasseerbaar maken van stuwen, dammen en waterkrachtcentrales. Eerder is door de World Fish Migration Foundation geïnventariseerd dat er maar liefst 2.664 knelpunten zijn. Volgens Van der Molen is er op dit terrein al veel werk verzet: "Dankzij de inzet van Rijkswaterstaat en de waterschappen is nu al bij bijna de helft van de belangrijke migratiebarrières een voorziening aangelegd. Dat betekent dat in steeds meer wateren vissen vrij tussen hun verschillende leefgebieden kunnen zwemmen. Kijkende naar de huidige voortgang moet het lukken om voor 2027 alle stromende wateren weer bereikbaar te maken, of in alle redelijkheid zo dicht mogelijk hierbij in de buurt te komen. Dat de maatregelen nu al effect hebben kun je in diverse Nederlandse rivieren volgens mij al merken. Sportvissers vangen steeds meer typische riviervissen zoals winde en barbeel, maar ook worden er steeds vaker zeeforellen aangetroffen."

Dynamiek

Het is fijn om te horen dat in steeds meer stromende wateren vissen vrij baan hebben om van A naar B en weer terug te zwemmen. Maar hoe staat het met de

stilstaande wateren? Nederland kent namelijk ook zeer veel vaarten, weteringen en poldersloten die ook aan de vismigratie-eisen van de KRW moeten voldoen. Probleem is dat veel van deze wateren vanwege gebruiksfuncties zoals landbouw, te maken hebben met diverse peilen. Het gevolg is dat al deze wateren via stuwen en dammen zijn gecompartmenteerd en het leefgebied van deze vissen daardoor in stukken is gehakt. Hoe verhoudt zich dat tot de KRW-doelen? Van der Molen is daar wat terughoudend in: "Al die verschillende peilen zijn natuurlijk niet goed voor de visstand, ook in poldergebieden dient een leefgebied voor vissen voldoende oppervlakte te hebben en moeten vissen vrij van paai- naar opgroei- en overwinteringsgebieden kunnen zwemmen. Deels kunnen we daarbij helpen door speciale vispassages voor stilstaand water aan te leggen. Deels kun je dit bereiken door te streven naar grotere peilvakken. Gelukkig zijn diverse waterschappen daarmee bezig. Toch moet je accepteren dat niet alles mogelijk is. Geredeneerd vanuit de ecologie is er voor vissen niets beter dan

een natuurlijk peilregime zonder belemmeringen in de vorm van stuwen en dammen. In een zeer dichtbevolkt en grotendeels handmade land als Nederland is dat niet reëel. Veiligheid en gebruiksfuncties schuren soms met een natuurlijk waterpeil. En geloof me, er is door zeer veel waterbeheerders gekeken naar de mogelijkheden voor een natuurlijker peilregime. De provincie Fryslân bijvoorbeeld, heeft dit uitgebreid onderzocht en uiteindelijk geconcludeerd dat de ruimte daarvoor beperkt is. Iedere bioloog weet hoe belangrijk dynamiek is voor de ecologie. Maar je kunt geen ijzer met handen breken. Dat betekent echter niet dat er geen mogelijkheden zijn. Denk bijvoorbeeld aan het meekoppelen met maatregelen die in het kader van klimaatadaptatie noodzakelijk zijn. Het aanleggen van waterbergingen die nodig zijn om extreme neerslag op te vangen, biedt voor vissen unieke kansen. Grote vrij ondiepe gebieden die tijdelijk onder water staan, kunnen door vissen worden gebruikt als paai- en foeragegebied. En ook als gebied dat voedsel voor vissen produceert. ➤

Een van de speerpunten van de KRW is het vrij maken van migratieroutes voor vis via het aanleggen van vistrappen.

De rivierdonderpad is een indicator van een gezond ecosysteem.

“Vissen spelen in de KRW een belangrijke rol als indicator van een ecologisch gezond water.”

Wanneer deze bassins worden aangetakt op waterlichamen dan biedt dat voor de vis zeker kansen. Kijk ook eens naar het IJssel- en Markermeer. Door de aanleg van de Afsluitdijk en later de Houtribdijk is hier gewoon sprake van een onnatuurlijk systeem. Het is in feite een kunstmatig water dat ook nog eens in een keurslijf is geperst. Door het ontbreken van een natuurlijke dynamiek en het terugdringen van de overmaat aan voedingsstoffen als fosfaat, neemt de productie van voedsel af en dat heeft gevolgen voor de visstand. Door inrichtingsmaatregelen als de vismigratierivier, een verkenning naar een zoet/zout overgangszone en het slim bedienen van sluizen kunnen we het grootste binnenwater van Nederland voor vissen weer aantrekkelijk maken. En laten we ook projecten als de Koopmanspolder

niet vergeten. Hiermee is een voedselrijk en aantrekkelijk paai- en opgroeigebied gecreëerd voor vissen afkomstig uit het IJsselmeer. Momenteel wordt nagedacht of het met een vergelijkbaar concept mogelijk is de Oostvaardersplassen met het Markermeer te verbinden. Dat zou niet alleen voor de visstand, maar ook voor vogels van groot belang kunnen zijn.”

Duurzame visserij

Nu we bij het IJsselmeer zijn beland vraag ik Van der Molen hoe hij denkt over de visserij op dit grote rijkswater. Daar blijkt hij een duidelijke mening over te hebben: “Ook bezien vanuit de KRW-doelstellingen was de visserijdruk niet in evenwicht met de draagkracht van het water. In dit taaie dossier worden nu gelukkig stappen gezet. Er wordt inmiddels minder zwaar gevestigd

en soorten als baars en snoekbaars lijken het weer beter te doen. Maar vooral de afspraken die onlangs tussen alle betrokken partijen zijn gemaakt, inclusief de beroepsvissers, om binnen drie jaar te komen tot een echt duurzame visserij, zijn veelbelovend. Voor het eerst heb ik goede hoop dat er stappen zijn gezet naar een visserijbeheer dat zowel recht doet aan de belangen van de natuur als die van de beroepsvissers. Dat sportvissers én de beroepsvissers hiervan profiteren zullen hebben staat voor mij als een paal boven water.”

Steriel water

Wat betreft de visstand in het IJssel- en Markermeer wordt door de visserijsector steeds vaker gewezen op het te voedsel-arm worden van het water. Volgens de

vissers is de verslechterde visstand voor een belangrijk deel zelfs te wijten aan een in hun ogen 'doorgeschoten' KRW. Vast staat dat de KRW-maatregelen gericht op het terugdringen van nutriënten zoals fosfaat en nitraat, effect hebben gehad en dat steeds meer plassen en meren helder zijn geworden. Kortom, ligt de focus van de KRW niet te veel op nutriënten en wordt het niet tijd om de nadruk meer op inrichtingsmaatregelen te leggen? Van der Molen geeft een genuanceerd antwoord op deze vraag. "De groene soep van enkele decennia geleden was voor mij de reden om een studie te doen als voorbereiding op werken aan waterkwaliteit. Het water was overbemest en de visstand eenzijdig. De noodzakelijke aanpak van het nutriëntenprobleem is al voor de invoering van de KRW ingezet. De KRW heeft dit versterkt doorgezet en in een internationaal perspectief geplaatst. Dat heeft zonder meer resultaat gehad. Inmiddels voldoen op landelijk niveau alle grote rivieren en kustwateren aan de nutriënten-norm. Op dit moment kunnen we vaststellen dat ook een belangrijk deel van de overige KRW-wateren voldoen aan de fosfaat- en wel de stikstofnorm. Op regionaal niveau verwacht ik dat een groot deel van de overige wateren binnen de planperiode aan deze normen zal gaan voldoen vanwege de ingezette maatregelen. Dat is dus een kwestie van tijd. Wat betreft de noodzaak voor een aanvullende nutriënten-aanpak speelt dit eigenlijk alleen nog op de van nature arme zandgronden, zoals in

Het herstellen van zoet/zout-overgangen, bijvoorbeeld via de aanleg van de vismigratierivier, draagt bij aan een betere visstand.

delen van Brabant. Daar is echt nog sprake van een probleem."

De projectleider KRW is het dus niet eens met de opmerking dat sommige wateren steriel dreigen te worden? "Nee, zeker niet. Kijk bijvoorbeeld naar de randmeren. Nog geen 25 jaar geleden was hier sprake van ernstige blauwalgenoverlast en een eenzijdige visstand gedomineerd door brasem en snoekbaars. En wat zie je nu? Een helder water met een gevarieerde visstand. Door het toegenomen doorzicht

groeien er weer waterplanten en gaat het met roofvissen als snoek en baars crescendo. De biomassa aan brasem is zeker afgenomen, maar het formaat en de conditie van deze vissoort is beter dan ooit." Van der Molen doet nog een suggestie richting de hengelsportverenigingen: "Waarom hebben we nog geen wedstrijd gebaseerd op het vangen van verschillende vissoorten? Tel de lengte van de grootste van iedere soort bij elkaar en werk met een soort verdubbelaar voor het aantal soorten!"

De Lek is mede dankzij de KRW een levende rivier geworden.

Hoe kijkt hij tegen de overlast van waterplanten in de randmeren en het Markermeer aan? “Voor een deel horen waterplanten bij ondiepe delen in heldere plassen. Het draagt bij aan de biodiversiteit en is ook mooi. Het is fantastisch om snorkelend baarsjes tussen de planten te zien zwemmen. Maar de overlast die bepaalde soorten bij hoge dichtheden

het gewenste ecologische herstel van de grote wateren. “Daarom is de Programmatische Aanpak Grote Wateren in het leven geroepen. In opdracht van de ministeries van LNV en IenW gaat Rijkswaterstaat samen met Staatsbosbeheer en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland investeren in de ecologie van de grote wateren. Dit is overigens ook nodig voor

eens hoeveel de KRW tot stand heeft gebracht. “Tussen de kribben groeien weer waterplanten, een prachtige paaisubstraat voor snoek en andere vissoorten”, merkt Van der Molen op terwijl hij een mooie snoekbaars naar boven haalt. “Die gaat mee voor vanavond. Wat is er mooier dan een zelf gevangen vis uit schoon water eten? Verser en puurder

“We proberen overal in de keten te voorkomen dat ongewenste chemische stoffen het water bereiken.”

geven is vervelend. Ik ben benieuwd hoe dit zich ontwikkelt als ook de waterbodem minder voedselrijk wordt. En bij de geplande maatregelen kunnen we kijken of we het benodigde zand kunnen winnen door delen op 4 meter diepte te brengen, zodat de recreatievaart daar niet wordt gehinderd.”

Programmatistische aanpak

Wat betreft de inrichtingsmaatregelen is Van der Molen van mening dat ook in de toekomst grote ingrepen nodig zijn voor

het bereiken van de Natura 2000-doelen. Kern van deze aanpak is het herstel van zoet/zout-overgangen, het verbinden van de Oostvaardersplassen met het Markermeer, zoals ik al eerder aanstipte, en diverse andere maatregelen die zich puur op inrichting en terugkeer van de dynamiek focussen.”

Bestrijdingsmiddelen

Terwijl we met de boot over de Lek varen en genieten van overvliegende ganzen en jubelende grutto's benadrukt Diederik nog

kan gewoon niet.” Dat het water schoner is geworden staat wel vast. Maar hoe zit het met bestrijdingsmiddelen? Met de discussie over het effect van neonicotinoïden op insecten in het achterhoofd, vraag ik hem of de KRW wel voldoende rekening houdt met het effect van bestrijdingsmiddelen in het oppervlaktewater. “Daar heb je wel een punt”, aarzelt hij. “Hoewel de totale giftigheid van het water lijkt af te nemen zijn er nog wel uitdagingen. Dat geldt voor het voorkomen dat bestrijdingsmiddelen in het water komen, maar ook andere

De KRW heeft de aanzet tot de herinrichting van beken gegeven.

Het door Sportvisserij Nederland en waterbeheerders ontwikkelde karperprotocol geeft goede richtlijnen voor het verantwoord uitzetten van karper en leidt tot wederzijds begrip en een betere samenwerking.

rekening houdt met de gebruiker en zich niet teveel richt op de ecologie en de waterkwaliteit. Met het laatste is Van der Molen het volstrekt oneens. “Het kerndoel van de KRW is schoon water voor een duurzaam gebruik. Het betrekken van alle gebruikers vormt een essentieel onderdeel van de richtlijn en sportvissers zijn primaire gebruikers van het water. De inbreng van deze gebruikersgroep is daarmee meer dan gewenst.” Hoe kijkt hij in dit kader bijvoorbeeld aan tegen het uitzetten van karper voor sportvisserijdoelen? “In principe is daar ruimte voor, mits het de ecologische doelen niet schaadt. Het karperprotocol dat door waterbeheerders en Sportvisserij Nederland samen is ontwikkeld, voldoet volgens mij prima en leidt tot wederzijds begrip en een betere samenwerking”, benadrukt hij terwijl we - terugkijkend op een mooie dag op het water - op weg gaan naar de trailerhelling.

chemische stoffen zoals microplastics en resten van geneesmiddelen. Door vergrijzing en lagere rivierafvoeren in de zomer, zouden deze problemen kunnen verergeren. Bij de evaluatie van de KRW is er zeker aandacht voor de wijze waarop dergelijke chemische stoffen worden meegenomen. Dit najaar komt de Commissie met de evaluatie en daarna mogelijk met een voorstel om de richtlijn aan te passen. Gelukkig wachten we daar in Nederland niet op. We proberen overal in de keten te voorkomen dat ongewenste chemische stoffen het water bereiken; bij de bron en ook aan het eind bij waterzuiveringsinstallaties. Zo is hier vlakbij in Houten een proef gestart met het verwijderen van die stoffen bij de zuivering van het rioolwater.”

Wat betreft de directe en indirecte effecten van chemische stoffen op vissen geeft Van der Molen toe dat er op dit vlak sprake is van een kennislacune. “Specifiek ecotoxicologisch onderzoek is nodig, maar waar te beginnen? Er zijn zoveel verschillende stoffen, dagelijks komen er nieuwe bij, verschillende stoffen versterken mogelijk elkaars toxiciteit. Dergelijk onderzoek is erg kostbaar. Dit soort onderzoek vergt ook nieuwe monitoringstechnieken. Helaas biedt de KRW op dit moment nog te weinig ruimte om deze technieken door te voeren en de verplichte KRW-monitoring kost waterbeheerders nu al veel geld. Nederland heeft de kennis in huis om chemische stoffen beter te monitoren, ik hoop echt dat we de ruimte te krijgen om deze kennis daadwerkelijk in te zetten.”

Duurzaam gebruik

Aan het eind van een dag op de rivier vang ik gelukkig ook nog een flinke snoekbaars. Als sportvisser en waterrecreant vraag ik mijn opstapper of de KRW wel voldoende

“Het kerndoel van de KRW is schoon water voor een duurzaam gebruik.”

Sportvissers zijn belangrijke, primaire gebruikers van het oppervlaktewater.